

*Данилюк С. С.,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри практики англійської мови
Навчально-наукового інституту іноземних мов
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

ВРАХУВАННЯ ПРИРОДИ ЕЛЕКТРОННОГО ТЕКСТУ ПІД ЧАС СТВОРЕННЯ ПЕРСОНАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ- СТОРИНОК СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТІВ

Анотація. Статтю присвячено опису природи електронного тексту під час створення персональних інтернет-сторінок сучасних лінгвістів. Увагу зосереджено на наявності трьох основних типів мовних текстів (усного тексту, писемного тексту й нелінійного тексту або гіпертексту), котрі відрізняються один від одного істотними ознаками, так само як і мають спільні властивості, котрі зближують їх. Проведено порівняння процесу створення кожного із трьох виокремлених типів текстів. Висвітлено роль кожної із формальних композиційних ланок порівнюваних типів текстів.

Ключові слова: персональні інтернет-сторінки, сучасні лінгвісти, усний текст, писемний текст, електронний текст, гіпертекст.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Активізація та глобалізація інформаційних процесів (засоби масової інформації, масова культура, глобальні інформаційні мережі тощо), які дедалі більше прогресують у культурі протягом усього XXI століття, є виключно важливими для розвитку сучасного суспільства. Сучасна ситуація нерідко характеризується як «інформаційний вибух», «інформаційний бум», опрацювання інформації розглядається як основний вид діяльності в «постіндустріальному суспільстві», котре формується, робляться спроби її філософського тлумачення й передбачення можливих шляхів розвитку інформаційної цивілізації [1, с. 158–159].

«Комп'ютер, на відміну від книг й інших друкованих документів, які пасивно зберігають закладену інформацію, здатний активно її використовувати. Він може самостійно отримувати інформацію по каналах зв'язку, перетворювати її на інші види й форми» [9, с. 52]. Ця інформація, у зв'язку з подальшим розвитком нових засобів масової комунікації, активніше поширюється й використовується саме в Інтернеті.

Дедалі частіше з'являються праці, в яких досліджуються інтернет-дискурс, а також тексти, за допомогою котрих здійснюється збирання, аналіз, зберігання й передавання інформації у сучасних засобах масової комунікації, зокрема у Всесвітній мережі Інтернет [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17].

Мета статті. Поява електронного тексту як нового об'єкта лінгвістичних досліджень викликала також і необхідність з'ясувати природу цього типу текстів. Саме розв'язанню цього завдання й присвячено цю статтю.

Виклад основного матеріалу. Нині вже існує три основні типи мовних текстів, які відрізняються один від одного істотними ознаками, так само як і мають спільні властивості, котрі зближують їх. Йдеться про усний текст, писемний текст і нелінійний текст або гіпертекст [6, с. 139]. «Гіпер» значить «над, понад, по той бік», відповідно, гіпертекст – це надтекст, який піднявся над звичайним, щоб відвести читача по той бік друкованої сторінки» [3, с. 248].

У первісному розумінні, гіпертекст – це інформаційна (комп'ютерно-підтримувана технологія організації та споживання текстових матеріалів, яка поєднує нелінійний, асоціативно-фрагментарний і мережний принципи репрезентації інформаційного середовища з процедурами вільної навігації за будь-якими нелінійними зв'язками, зафіксованими в цьому середовищі. Такий спосіб організації інтерактивних інформаційних комплексів прийнятий, зокрема, у системах мультимедіа, котрі складаються з інформаційних середовищ різноманітної природи (текст, звук, анімація, графіка тощо) [18, с. 65].

Більшість дослідників вважають, що гіпертекст є засобом нелінійного презентування інформації. Така думка пояснюється тим, що «гіпертекст зручний для вираження думок та сприйняття інформації, оскільки він є відбиттям природних мовленнєвих процесів. Думка людини не лінійна. Вона утворює структури, в яких порушено лінійну послідовність і котрі репрезентують велику кількість асоціативних переходів і відгалужень» [9, с. 21].

Поширення інформації в Інтернеті здійснюється, переважно, за допомогою електронних текстів. Ми розглядаємо такі тексти як новий різновид писемних текстів. Уживання в трактуванні електронного тексту слова «різновид» дозволяє нам висловити думку про те, що електронний текст є утворенням, яке за певними параметрами є схожим на писемний текст, маючи натомість і певні відмінності від нього.

Перш, ніж перейти до з'ясування природи електронного тексту, висловимо нашу позицію щодо визначення електронного тексту. Ми розглядаємо електронний текст як суму реалізованих в електронному середовищі текстових атомарних одиниць, зв'язаних між собою системою гіперпосилань (*links*).

Порівняно невеликий екран монітора комп'ютера – це невід'ємна реалія будь-якого електронного презентування писемної інформації. Саме ця реалія спричинила дискретність електронного тексту, його розпад на фрагменти, котрі є самостійними композиційними одиницями. Такі

фрагменти оснащуються системою пошуку й доступу до інформації. Складниками такої системи є гіперпосилання, активація яких зумовлює появу тексту на екрані монітора комп'ютера. Як правило, гіперпосилання містять відомості, котрі виходять за межі загальновідомого й відповідають рівню інтелектуальних потреб адресата [9, с. 20]. Підґрунтям гіперпосилань як на персональних інтернет-сторінках сучасних лінгвістів, так і в електронних текстах цих інтернет-сторінок є ключові слова або словосполучення, котрі виділяються за допомогою кольору і/або підкреслювання. Колір є центральним компонентом візуального сприйняття будь-якої інформації. «Колір – це та константа людського сприйняття, в якій комп'ютерна графіка має найбільшу перевагу (перед графікою природною). Поряд із такими елементами впливу, як форма, шрифт, текстура, колір належить до базових знань будівельних матеріалів у мультимедійному й веб-дизайні. Ретельно продуманий, оригінальний набір кольорів може стати підґрунтям неповторної композиції, і це тоді, коли інші аспекти залишаються незмінними» [19, с. 93]. Поза виділеністю, релевантною як для автора, так і для читача, слова чи словосполучення в тексті (як правило, підкреслюванням і/або кольором) електронного тексту не існують, оскільки таким чином реалізується система зв'язку між його окремими інформаційними одиницями [15, с. 74].

Гіперпосилання, котрі існують в електронному тексті, дають змогу читачеві самому генерувати текст, обираючи певну комбінацію гіперпосилань. Іншими словами, послідовність текстових одиниць, які складають електронний текст, є довільною. Така довільність не може спричинити руйнування електронного матеріального носія інформації, як це відбувається в разі порушення послідовності текстових одиниць у книжці.

Писемний текст – це матеріальний об'єкт, плаский двовимірний простір, заповнений деякими графічними формами. Матеріальний характер традиційного книжкового тексту передбачає здійснення певних дій: можна повертатися до вже прочитаного, забігати вперед, пропускаючи сторінки. Проте послідовність текстових одиниць, які складають писемний текст, є чітко фіксованою: фрагменти друкованого тексту розташовані в певному порядку. Порушення такої послідовності завжди призводить до руйнування книжки як матеріального носія друкованого тексту.

Як бачимо, електронний текст може розпадатися на дискретні фрагменти, пошук яких уможливується за допомогою гіперпосилань. Аналогічну структурованість має й будь-який традиційний друкований текст. Так, зокрема, писемний текст поділяється на вірші, розділи, параграфи тощо. Крім цього, друкований текст, книжка мають також певні засоби ідентифікації своїх композиційних елементів й організації доступу до них (зміст чи, наприклад, абеткове розташування статей у словниках й енциклопедіях) [15, с. 73–74].

Зупинимось докладніше на ролі кожної із формальних композиційних ланок, яку вони виконують у двох порівнюваних типах тексту.

Заголовок (*Title*) наукового тексту містить у собі скомпресовану текстову інформацію. Доволі часто необхідним елементом композиції наукового тексту є цілий заголов-

ковий комплекс, який складається з основного заголовку й низки підзаголовків. Основною функцією заголовкового комплексу є відбиття смислової структури наукового тексту, плану, згідно з яким будується текст. Підзаголовки виконують додаткову функцію зв'язку основного заголовка з текстом. Вони формально поділяють текст на композиційно-сміслові одиниці, що сприяє орієнтації адресата на адекватне сприйняття складної наукової інформації. У цьому виявляє себе їх функція як текстового інформатора й композиційного організатора при докладній конкретизації та експлікації тематичного ядра, закладеного в основному заголовку.

Анотація (*Abstract*) відбиває концепт адресанта, тематичне ядро наукового тексту, котре поетапно розкривається в наступних композиційних ланках. У ній коротко, проте достатньо повно розкривається зміст наукового тексту, відбувається орієнтація читачів-фахівців на потрібну тему дослідження.

Вступ (*Introduction*) містить інформацію першого порядку, тобто дефініцію дослідження. У ньому подається обґрунтування формулювання завдання з викладенням історії питання, вибір об'єкту й методу дослідження; критично оцінюються можливі шляхи розв'язання поставленого завдання.

Основна частина (*Procedure, Discussion*) дає інформацію другого порядку, експлікує й конкретизує тематичне ядро наукового тексту. У ній динамічно відбивається процес дослідження, вводиться інформація, котра відповідає вимогам новизни, повноти й достовірності. Ця частина наукового тексту вирізняється розгорнутістю й насиченістю змісту. Чіткість і логічність презентування інформації реалізуються виділенням розділів та глав з окремими заголовками цифровими позначеннями, посиланнями на першоджерела.

Закінчення (*Results*) реалізує рему наукового дослідження, тобто подається спеціалізація нової інформації, підсумовування результатів проведеного дослідження [20, с. 20–21].

Зазначимо, що аналогічну композицію може мати й електронний науковий текст. Однак, не всі композиційні елементи обов'язково можуть бути представлені в електронному тексті й розташовуються вони, на відміну від писемного тексту, нелінійно.

Як відомо, активне використання гіпертексту як форми породження та сприйняття писемного тексту нараховує трохи більше двадцяти років. Основи гіпертекстових технологій (фрагментарність опису, наявність специфічних засобів пошуку й організації доступу до інформації, встановлення внутрішніх зв'язків між фрагментами загального тексту) використовувались задовго до виникнення електронного тексту. Відомі традиційні засоби багаторівневої організації інформації у межах лінійного тексту. Наприклад, у навчальних виданнях для цього використовують розподіл на розділи, параграфи, презентування інформації у вигляді нумерованих переліків, різноманітні виноска, посилання, вказівки типу *див.*, *пор.*, які відсилають до інших фрагментів того самого тексту; головний засіб організації доступу до інформації у словниках й енциклопедіях – це абеткове розташування статей. Таким чином, ми бачимо, що довідкова й навчальна література, котра із самого початку орієнтується на можливість нелі-

нійного, фрагментарного читання, імітує засади гіпертекстових технологій, руйнує лінійність як основний принцип побудови тексту [15, с. 80–81].

Презентування інформації в електронному тексті передбачає наявність зворотних зв'язків. Так, зокрема, електронний текст містить множини входів і виходів, він є насиченим внутрішніми зв'язками. Завдяки цьому читач у будь-який момент може повернутися до попередніх текстів чи перейти до інших. Натомість книжки дуже обмежені у встановленні таких зв'язків із суто технічних причин. Читати писемний текст, дотримуючись вказівок *див., пор.*, досить таки незручно, оскільки вони відсилають читача до відповідного параграфу того чи іншого розділу без зазначення конкретних сторінок. Переривати читання й розпочинати шукати потрібні сторінки просто незручно, це заважає сприйняттю смислу тексту в цілому [15, с. 81–82].

Відрізняються електронний і писемний тексти й за обсягом. Так, зокрема, членування великих обсягів інформації електронного тексту на невеликі дискретні частини дозволяє значно заощадити місце на екрані монітора комп'ютера, оскільки гіперпосилання, під якими міститься нецікава або непотрібна для користувача інформація, просто не активуються ним. Таким чином, текст, який з'являється за один раз на екрані монітора комп'ютера, має невеликий обсяг.

Натомість обсяг писемного тексту може варіюватися від абзацу до цілого твору. Читач не має можливості прибрати з писемного тексту зайву інформацію, окрім, хіба що, фізичного руйнування матеріального носія друкованого тексту. Внаслідок цього, писемний текст має, як правило, набагато більший за електронний текст обсяг.

При розгляді природи електронного тексту слід зупинитися на специфіці вияву в Інтернеті базового для вербальної комунікації розмежування між усною й писемною формами мовлення.

Усне мовлення лінійно розгортається в часі: щось говориться раніше, щось пізніше. Сказане не можна відмінити, його можна лише спростувати. Усне мовлення не має чорнових варіантів. Усі, навіть невдалі, спроби однаково пропонуються для інтерпретації слухачеві. Писемне мовлення розгортається в просторі свого паперового носія зліва направо та згори донизу. При письмі є час обдумати, виправити, відмінити. Це вможливується завдяки часовому проміжку між створенням писемного тексту й тим моментом, коли текст реально надійде до отримувача. Всі інші, у тому числі й структурні, розбіжності між писемною й усною формами впливають із цієї фундаментальної різниці [21, с. 65].

Однією з особливостей комунікації в Інтернеті є існування специфічного писемного каналу зв'язку, котрий дає можливість не лише листування, а й ведення дискусій у режимі реального часу [13, с. 153]. Звідси випливає, що електронний текст як один із засобів, за допомогою котрих здійснюється інтернет-комунікація, розгортається як у часі, так і у просторі. Дж. Торноу називає таку комунікацію «*talking in writing*» («розмова за допомогою письма») [8, с. 1], а Б. Г. Девіс і Дж. П. Бруер – «електронний дискурс» [7, с. 12].

Висновки. Комп'ютерні мережі по-новому визначають просторові й часові параметри взаємодії комунікан-

тів, і внаслідок їх посередництва стираються розбіжності між писемним й усним мовленням. Писемна комунікація втрачає частину саморозрізнявальних засобів, притаманних усній комунікації, у першу чергу, інтонацію, міміку й жести (тобто саме ті засоби вираження, котрі передають емоційний компонент). При цьому стислий віртуальний жанр, який заощаджує зусилля й час відправника, не сприяє деталізації опису, притаманній традиційному писемному мовленню, що могло б хоча б частково компенсувати відсутність паравербальних засобів [21, с. 58]. Таким чином, «спілкування в Інтернеті схоже на живе спілкування, але без усіляких віртуальних та слухових акцентів, які супроводжують передавання та сприйняття інформації при безпосередньому спілкуванні (причому часто є вкрай важливими для розуміння смислу)» [10, с. 121].

Перспективними напрямками розвитку проведеного дослідження вбачаються виявлення стратегій і тактик створення текстів таких форм інтернет-комунікації, як інтернет-форуми, інтернет-чати, електронна пошта тощо.

Література:

1. Культурология. XX век. Словарь. – С.-Пб. : Университетская книга, 1997. – 630 с.
2. Мелешенко О. К. Комп'ютерні та телекомунікаційні технології як гарант інтеграції журналістики України у світовий інформаційний простір / О. К. Мелешенко. – К. : Київський нац. ун-т, 1998. – 195 с.
3. Генис А. Гипертекст – машина времени / А. Генис // Иностранная литература. – 1994. – №5. – С. 248–249.
4. Хартунг Ю. Гипертекст как объект лингвистического анализа / Ю. Хартунг, Е. Брейдо // Вестник Московского университета. Серия 9 : Филология. – 1996. – №3. – С. 61–77.
5. Sims B. R. Electronic Mail in Two Corporate Workplaces / B. R. Sims // Electronic Literacies in the Workplace: Technologies of Writing. – Urbana, IL : NCTE. – 1996. – P. 41–64.
6. Семчинская Н. С. Нелинейный текст как новый тип текста / Н. С. Семчинская // Мова і культура: Матеріали V-ої Міжнародної наук. конф. – Т. 1. – К. : Collegium, 1997. – С. 139–143.
7. Davis B. H. Electronic Discourse: Linguistic Individuals in Virtual Space / B. H. Davis, J. P. Brewer. – New York : SUNY Press, 1997. – 176 p.
8. Tornow J. Link/age. Composing in the On-Line Classroom / J. Tornow. – Logan, UT : Utah State University Press, 1997. – 156 p.
9. Алюшина И. В. Гипертекст как средство активизации познавательной деятельности студентов / И. В. Алюшина // Лингвистические и экстралингвистические проблемы межкультурной коммуникации: материалы научн. Регион. конф. – Ставрополь : СГУ, 2000. – С. 20–21.
10. Матвеева С. А. Некоторые проблемы коммуникации в Интернет-культуре / С. А. Матвеева // Диалог культур в аспекте проблем обучения в высшей школе: Материалы конференции. – Луганск : Луганский пед. ун-т. – 2001. – С. 116–122.
11. Yurchenko M. G. Informationstexte im Internet // Проблемы семантики слова, речення та тексту. – К. : Видавничий центр КДЛУ. – 2001. – Вип. 6. – С. 270–273.
12. Александрова О. В. Когнитивно-прагматические особенности построения дискурса в текстах массовой информации / О. В. Александрова // Текст и дискурс: традиционный и когнитивно-функциональный аспекты исследования. – Рязань : Рязанский гос. пед. ин-т, 2002. – С. 80–83.
13. Коломієць Н. В. Особливості комунікації в Інтернеті / Н. В. Коломієць // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2002. – Вип. 8. – С. 150–156.
14. Лукашенко Н. Г. Испаномовний Інтернет-дискурс / Н. Г. Лукашенко // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – К. : Видавничий центр КДЛУ. – 2002. – Вип. 8. – С. 199–201.
15. Ремнёва М. Л. Об опыте гипертекстового изложения учебных курсов / М. Л. Ремнёва, О. В. Дедова // В пространстве филологии. – Донецк : Юго-Запад. – 2002. – С. 72–89.

16. Туласов И. Н. Гипертекст и словообразовательный словарь / И. Н. Туласов // Текст и дискурс: традиционный и когнитивно-функциональный аспекты исследования. – Рязань : Рязанский гос. пед. ин-т, 2002. – С. 114–118.
17. Шевелёв В. М. Русскоязычный компьютерный дискурс в лингвистическом и социокультурном контекстах / В. М. Шевелёв // Вісник Харківського університету. Серія Філологія. – 2002. – № 538. – Вип. 34 : Актуальні питання сучасної філології. – С. 45–50.
18. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник / І. Б. Штерн. – К. : АртЕк, 1998. – 336 с.
19. Шевченко І. І. Колір як естетичний феномен : дис. канд. філософ. наук : 09.00.08 / І. І. Шевченко. – К., 2000. – 162 с.
20. Мешман Л. И. Композиционно-смысловая организация текста английской научной статьи / Л. И. Мешман // Функциональные стили и преподавание иностранных языков. – М. : Наука, 1982. – С. 14–27.
21. Бергельсон М. Б. Языковые аспекты виртуальной коммуникации / М. Б. Бергельсон // Вестник Московского университета. Серия 19 : Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – № 1. – С. 55–67.

Данилюк С. С. Учёт природы электронного текста при создании персональных интернет-страниц современных лингвистов

Аннотация. Статья посвящена описанию природы электронного текста при создании персональных интернет-страниц современных лингвистов. Внимание сосредоточено на наличии трёх основных типов язы-

ковых текстов (устного текста, письменного текста и нелинейного текста или гипертекста), отличающихся друг от друга существенными признаками, так же как и имеющих общие свойства, сближающие их. Проведено сравнение процесса создания каждого из трех выделенных типов текстов. Освещена роль каждого из формальных композиционных звеньев сравниваемых типов текстов.

Ключевые слова: персональные интернет-страницы, современные лингвисты, устный текст, письменный текст, электронный текст, гипертекст.

Danylyuk S. Taking into account the nature of electronic texts when creating modern linguists' personal internet pages

Summary. The article deals with the description of nature of electronic texts when creating modern linguists' personal Internet pages. Much attention is focused on the presence of the three main types of language texts (oral text, written text and non-linear text or hypertext), which differ from each other in essential features, as well as have common properties which unite them. A comparison of the process of creating each of the three singled out types of texts is made. The role of each of the formal compositional links of the compared types of texts is highlighted.

Key words: personal web pages, modern linguists, oral text, written text, electronic text, hypertext.